

TIEN PROCENT

REDE

**uitgesproken op 3 september 1979
bij de opening van het academisch
jaar 1979/1980**

door

**ir. B. ten Zeldam-Hartelust
Voorzitter van de Hogeschoolraad**

Dames en heren,

Vandaag wordt het voorontwerp van wet "universitair bestuur 1982" openbaar gemaakt. Vele voorspellingen, vele al dan niet freudiaanse wensen zullen bij openingen van het studiejaar van andere almae matres worden uitgesproken. De jaren '60 stonden bol van kreten als participatie, inspraak, medezeggenschap. Begin '70 werd het universitaire bolwerk blootgesteld aan een experiment-wet. Het is u allen wel bekend. Wat zal begin '80 ons brengen?

U krijgt vandaag geen scala van wel en wee rond de Wet Universitaire Bestuurshervorming te verwerken. Nuttige uitspraken zijn over dit ontwerp in het verleden gedaan door andere scheidende functionarissen, achtereenvolgens door prof.dr.ir. H.A. Leniger als rector magnificus, mr. J. de Visser als secretaris van de Landbouwhogeschool en ir. J.B. Ritzema van Ikema als voorzitter van het college van bestuur. Het oordeel of al deze uitspraken nodig waren laat ik aan de luisteraars van toen over.

Door het college van bestuur, zonder wiens zorg geen opening, is mij verzocht te verhalen over mijn bestuurservaringen aan de Landbouwhogeschool. De aanleiding hiertoe is dat ik nu terugzie op een ruim zesjarig voorzitterschap van de hogeschoolraad, dus tien procent van de ruim zestig jaar dat de Landbouwhogeschool bestaat. Een nevenomstandigheid die voor mij persoonlijk de afsluiting van mijn bestuurstaak nog meer reliëf geeft is het feit dat het vandaag, na bijna twaalf jaar dienst, ook mijn laatste werkdag bij de Landbouwhogeschool is.

Een Landbouwhogeschool met vele tradities en daarover zou ik graag met u wat willen filosoferen.

Dit is de dag van de opening van ons academisch jaar. En alsof ik de koe bij de horens wil pakken is hier een traditie genoemd die wij door dik en dun, tijdens de zeven vette jaren en in de magere jaren, trouw blijven. Met deze woorden: "de traditie getrouw" opende prof.dr.ir. F. Hellinga in 1969 het nieuwe studiejaar, maar in zijn rede zei hij wel te vrezen dat door nieuwe organisatorische structuren de vorm van deze plechtigheid drastische wijzigingen zou ondergaan.

Niets bleek minder waar! Of het moest zijn dat deze dag niet meer alleen onder de verantwoordelijkheid van de rector valt, maar van het college van bestuur als geheel. Zulk een wijziging is toch moeilijk toe te schrijven aan de WUB en is ook niet zo drastisch. De start van een nieuw jaar onderwijs en onderzoek kan men met een gerust hart aan het college toevertrouwen. Dat behoeft men niet tot het experiment met de bestuursvorm te rekenen. Of is er wellicht toch iets aan het veranderen in de traditie? De godinne Ceres, schutsvrouw van de landbouw, zal het met u en mij hebben opge-

merkt. Onder haar waakzaam en misschien goedkeurend oog - ik ga zo vaak voorbij aan haar standbeeld uit 1886 op de tweede verdieping van het hoofdgebouw - wordt uw studiejaar nu door een vrouw geopend, voor het eerst in de annalen van de Landbouwhogeschool. Kunnen we daar een prognose voor een vruchtbaar jaar op baseren?

In de jaren tot 1975 werd van deze plaats af een interessante "lotgevallen-beschrijving" aan u toevertrouwd. Dit veranderde toen het college van dekanen in zijn brief van 27 maart 1975 aan het college van bestuur schreef dat deze plechtigheid "strekt tot het kenbaar maken van een beleidsbeschouwing". Het college van bestuur hield zich daar niet strikt aan en in deze zijn aan mij ook geen restricties doorgegeven. Ik heb dus alle vrijheid. Gezien het feit dat door de zorg van de afdeling Voorlichting elk jaar tijdig een jaarverslag verschijnt, is het bepaald niet nodig een aantal lotgevallen uit het studiejaar 1978/79 op te halen.

De traditie van het openen van het academisch jaar is gebleven en de vorm heeft zich nauwelijks gewijzigd maar laten wij de inhoud van de redes bij die gelegenheid aan een analyse onderwerpen. Het is interessant na te gaan wat de LH-gemoederen bewoog in de jaren vóór 1970, toen de WUB tot stand kwam, en wat ons bezig hield na het begin van de bestuurshervorming.

In de recente historie duikend ontdekt men dat de aard van onderwerpen vóór en ná 1970 geheel niet aan veranderingen onderhevig is geweest. Met een greep noem ik u:

- de relatie van de LH tot de maatschappij;
- toename aantal studenten; studentenvertegenwoordiging; huisvesting van de studenten;
- kwaliteit van het onderwijs; het studieprogramma, de studieduur en onderwijsvernieuwingen; integratie wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs;
- de Academische Raad;
- de ontwikkeling van de LH d.m.v. nieuwe vakgebieden en daarmee samenhangend de reputatie van de hogeschool.

Dat de tongen voor en na 1970 hierover op verschillende wijze loskwamen spreekt wel vanzelf. Met plezier heb ik dat nagespeurd en ik wil u dit niet onthouden. Vervolgens zal ik u voeren naar de onderwerpen die onze aandacht ná de invoering van de WUB vroegen. U zult dan horen dat het verschil ligt in de kwantiteit. Het is onvoorstelbaar waarover wij vandaag de dag allemaal wel spreken, het is voorstelbaar dat daar lange vergaderingen aan gewijd worden. Ik kom daar nog op terug.

Ik voer u mee naar het eerste onderwerp: *LH en maatschappij*. Waar Hellinga in '66 zegt: "Het academisch bestel in zijn organisatievorm is

primair afgestemd op een hoog niveau van wetenschappelijk werken en denken en niet op een snelle wendbaarheid temidden van maatschappelijke ontwikkelingen", pleit hij in '67 voor "meer persoonlijke interesse van de student in het wel en wee van het maatschappelijk gebeuren in het vakgebied".

Ik trek de lijn door naar prof. mr. J.M. Polak in zijn openingsrede in '71, waar hij de toenmalige minister van Onderwijs en Wetenschappen citeert: "De universitaire gemeenschap moet zich van haar taak voortdurend bewust zijn; enerzijds moet zij scheppend aan de groei van de wetenschap bijdragen, anderzijds moet zij zich dienaar van de maatschappij weten". Ook de huidige minister van Onderwijs en Wetenschappen stelt in de Begroting O & W, 1979, dat een goede aansluiting van het onderwijs op het maatschappelijk leven nodig is. En verder dat voor eigentijds onderwijs de onderwijsgevende moet kunnen werken met een gevoel van nauwe betrokkenheid bij het maatschappelijk leven.

Daar de instellingen van wetenschappelijk onderwijs door de maatschappij gefinancierd worden ben ik zelf van mening dat zij duidelijke maatschappelijke taken hebben en dat zij meer dan voorheen verantwoording aan de samenleving dienen af te leggen.

De *toename van het aantal studenten* is in 1966 reeds een reden tot zorg, niet uit een oogpunt van opnamecapaciteit maar omdat het daarvoor nodige budget de pan uitrijst. Dat las ik in de rede van Hellinga. Wat ons de laatste jaren is overkomen behoef ik u nauwelijks te vertellen, iedereen betreurt het afkondigen van studentenstops. Wij stonden echter met de rug tegen de muur: de studentenpopulatie aan de LH is de laatste 20 jaar met een factor 5 vermenigvuldigd. Het Centraal Bureau voor de Statistiek voorspelt in de naaste toekomst voor het wetenschappelijk onderwijs een groei van het aantal studenten. Als gevolg van de geboortedaling zal het studentental pas in 1990 teruggekeerd zijn naar de omvang van 1978. In 83/84 zullen er in vergelijking met het studiejaar 78/79 naar schatting ongeveer 10% meer studenten aan een studie willen beginnen.

Wat de *studentenvertegenwoordiging* betreft, in zijn rede in '65 verheugde prof. ir. W.F. Eijssvoogel zich erover dat met de vorming van de Wageningse Studentenraad een algemene vertegenwoordiging door verkiezing tot stand was gekomen. De Wastra heeft in de loop der jaren goed werk verricht van de z.g. Keyenberg-conferentie eind 1968 tot aan het oproepen van medestudenten om zich op vakgroepniveau te doen gelden in de recente onderwijsherprogrammering. In aansluiting daarop prees ik mij gelukkig in de hogeschoolraad twee studentenfracties te bezitten. De Progressieve Studentenfractie (PSF) en de Christen Studentenfractie (CSF) hebben, soms

ook wel met inzinkingen, goed bijgedragen tot het raadswerk. Uit hun gederen zullen straks bestuurders en managers voortkomen met ervaring in democratisch besturen. Het is daarentegen voor mij onbegrijpelijk dat het Studentenuverleg '73 (SO '73), dat uit de vereniging "Ceres" was voortgesproten, zo'n kort leven geleefd heeft. Ik hoop, dat de leden van Ceres de woorden van ir. R. Maris in het interview van mei jl. met hun blad over de tweefasenstructuur-wet ter harte zullen nemen. Hij voorspelt dat door integratie van het wetenschappelijk onderwijs met het hoger beroepsonderwijs en door toename van het postacademisch onderwijs, dit als gevolg van structurering van de studie in twee fasen, meer mensen de weg naar Ceres zullen zoeken en dat daardoor het studentenleven een meer pluriform karakter zal krijgen. Aanpassing door de studentengezelligheidsverenigingen is geboden.

De *studentenhuisvesting* is niet een probleem alleen van de laatste twee jaren. In '65 zegt Eijssvoogel dat de huisvesting van de studenten in het begin van het studiejaar '64/'65 geheel vast dreigde te lopen, maar, zo constateerde hij: "uiteindelijk vond een ieder onderdak".

Op dit moment is het probleem problematischer dan ooit: meer dan de helft van de aankomende studenten zijn kamerzoekend. Dit betreft studenten voor de Landbouwhogeschool, Akademie Dierenoord en de Opleiding voor Middelbaar en Hoger Laboratoriumpersoneel "STOVA". Niet alleen het gebrek aan kamers is een aspect in deze, bijna even emotioneel is het aspect "integratie tussen studenten en werkende jongeren in Wageningen". Hoeveel men ook kan voelen voor de integratiegedachte, een begin van verwezenlijking hiervan bij grote krapte of een tekort aan kamers voor studenten blijkt moeilijk te zijn, getuige de actuele discussie over het project aan de Marijkeweg. Een geluk bij deze zorgen is de sfeer van goede samenwerking waarin het college van bestuur en de Wageningse Studentenorganisatie (WSO) de problemen onder het oog zien. Een goede verstandhouding tussen de bestuursorganen van de LH en de belangenbehartiging van de studenten is mij altijd zeer ter harte gegaan.

Dat de *Wageningse studie* de decennia door onderwerp van gesprek is geweest lijkt het intrappen van een open deur. Ik durf te voorspellen dat die deur nooit weer dicht gedaan zal worden. De dynamiek van het streven naar *onderwijsvernieuwingen*, begonnen ten tijde van minister Cals, lijkt een eeuwig leven beschoren.

De discussie in het midden van de jaren zestig gaat over de opleiding tot generalist of specialist. Er wordt gedacht over een vorming van de eerste in een soort van baccalaureaatsstudie (mag ik hier een "objectieve" brug slaan naar de discussie van dit voorjaar over de tweefasenstructuur-wet?). Echter de senaatscommissie, die de herziening van het Landbouwhoge-

schoolstatuut in studie had, concludeert dat de opleiding tot generalist overeen moet komen met een volledige ingenieursstudie. Daarentegen zal begrenzing van de studie voor landbouwkundig ingenieur eerder mogelijk zijn bij de opleiding van de toekomstige wetenschapsbeoefenaren. Zij vinden immers (zo las ik in de openingsrede van Hellinga 1966) veelal de gelegenheid hun vorming als onderzoeker na de ingenieursstudie te voltooien in een promotie-onderzoek.

Het is interessant te lezen, dat Hellinga voorstander was van de invoering van een baccalaureaat voor de LH. De wens daartoe komt vooral uit het industriële bedrijfsleven en hij acht "de tijd daarvoor rijp". Leest men nu het rapport van het Nederlands Instituut van Landbouwkundig Ingenieurs (NILI) over de tweefasenstructuur - jammer toch dat deze studie zo weinig tot haar recht gekomen is - dan kan men met die meningen van vroeger goed terecht.

De tweefasenstructuur heeft zijn voor en zijn tegen. Een punt waarover ik mij zorg maak is dat het studieprogramma voor de eerste fase zo volgepropt zal worden met colleges, practica, excursies, praktijktijd en examens, dat de studenten ingedeeld worden in plaats van de gelegenheid krijgen te leren zelfstandig de stof te bestuderen met een eigen indeling van hun tijd. Aan de andere kant heb ik het vooral voor vrouwelijke studenten jammer gevonden, dat het kandidaatsexamen tot op heden geen maatschappelijke geldigheid bezit. Velen hebben daar op latere leeftijd het bezwaar van ondervonden. In een tweefasenstructuur zie ik een soort van congruentie met een deelcertificatenstudie volgens Amerikaans systeem. Daarbij zal volgens mij het afvalpercentage de kans krijgen te verminderen en dat geldt dan voor zowel mannelijke als vrouwelijke studenten.

In dit kader kan ik niet voorbijgaan aan het feit dat de *integratie van het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs* bijna een ver-grijpsd onderwerp is. Maar de oplossing lijkt een stap naderbij, want, zoals in de onderwijsbegroting staat te lezen, is minister Pais voornemens het hoger beroepsonderwijs uit de Wet op het voortgezet onderwijs te lichten en onder te brengen in één nieuwe hoger-onderwijswet. Dit lijkt zeer positief, vooral ook omdat binnen de LH hierover een volledige consensus bereikt bleek, ondanks hier en daar van buiten de LH gehoorde tegengestelde geluiden.

Welke reorganisatie van het onderwijs ook aan de orde is, met ons allen zullen we moeten blijven waken voor de handhaving van de *kwaliteit van het onderwijs*. Waar men vroeger dacht dat tijdens de doctoraalfase het intensieve contact tussen de staf en de studenten de waarborg vormde voor het niveau en de intensiteit van de studie, lijkt het niet zo eenvoudig om

bij verhoging van de capaciteit te waken over de kwaliteit van het onderwijs. Zolang die kwaliteit nog niet te definiëren valt en er ook niet een definitie van de capaciteiten van een goede docent van het w.o. bestaat, is het voorwaar een opgave voor de gekozen bestuursorganen alert te blijven op die kwaliteit. Ik verwacht veel van de vernieuwende invloed die van de nog op te richten Open Universiteit kan uitgaan op de instellingen van w.o.

Een heel ander onderwerp met aanrakingsvlakken in het verleden en heden is het functioneren van de *Academische Raad*. In '66 merkt Hellinga op: "Verbijsterend is vaak de aanslag op ons leesvermogen, waarmee wij de documenten van de AR de baas moeten proberen te blijven". Wel, ik kan er van mee praten na vier jaar lidmaatschap van de Dagelijkse en vijf jaar van de Academische Raad.

Uit de openingsrede van Polak in '71 blijkt, dat de acht jaar oude AR zich nog niet heeft ontwikkeld tot een vertegenwoordigend lichaam dat namens de gezamenlijke universiteiten en hogescholen kan spreken. Polak spreekt de verwachting uit, dat de WUB verbetering zal brengen, omdat voortaan elke instelling slechts één stem mag uitbrengen; dat geeft al iets meer duidelijkheid en bestuurskracht.

Ik meen de wens te mogen delen, die de laatste tijd nogal eens uitgesproken wordt, nl. de AR een meer controlerende bevoegdheid te geven. Dit zal de autonomie van de instellingen op indirecte wijze eerder ten goede komen dan schade toebrengen. Zou een zekere mate van solidariteit in democratische kaders niet weldadig aandoen ten opzichte van de buitenwereld?

In een dergelijke situatie zou elk afzonderlijk overleg van de personeelsportefeuillehouders, de algemene presidentenvergadering enz. enz. - er zijn er vele - met de ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en van Landbouw en Visserij achterwege dienen te blijven. In dat beeld past het evenmin dat een universiteit of hogeschool zich richt tot de Tweede Kamer. Daardoor wordt de positie van de Academische Raad als spreekbuis van de instellingen verzwakt.

De wens - of is het een utopie? - dat de Academische Raad als een slagvaardig en gezaghebbend instituut van de grond zal komen vindt steun in het volgende citaat uit de inaugurele rede van prof.dr. E.C.H. Marx te Leiden op 17 maart 1978: "Koördinatie, samenwerking en gezamenlijke beleidsvorming tussen de eenheden binnen universiteiten en ook tussen universiteiten is een konditie geworden voor continuïteit in het bijhouden van en bijdragen tot de veranderingen, die zich in de wereld van de wetenschap en onderwijs voltrekken".

Ik voer u terug naar Wageningen en sta graag stil bij *de ontwikkeling en faam van de LH*. Vroeger kon men over groei van de hogeschool spreken

door vermelding van het aantrekken van hoogleraren voor nieuwe vakgebieden. Zo schrijft dr.ir. P. Buringh als voorzitter van het bestuur van de Landbouwhogeschool in de LH-berichten van 10 februari '71: "Het z.g. leerstoelenbeleid bepaalt grotendeels het gezicht van de Landbouwhogeschool". Tegenwoordig zal men slechts kunnen spreken van "afslankend groeien". Aan zijn artikel in het Landbouwkundig Tijdschrift van juli 1979 geeft ir. P. van der Schans, de huidige voorzitter van het college van bestuur, de titel "Afslankend groeien, opgave voor de Landbouwhogeschool in de jaren tachtig".

Bij het opstellen van het ontwikkelingsplan 1980-1983 van de LH, waarbij ik als voorzitter van de daarvoor ingestelde commissie betrokken was, is binnen de raden een gevecht geleverd over het hoofdstuk inzake de nieuw te entameren activiteiten. Tot de gebieden die daarin voor ontwikkeling werden aangewezen, behoorde het aandachtsgebied "vrouw en wetenschap". Dat in het afgelopen studiejaar de inaugurele rede "Feminisme en wetenschap" is gehouden door dr. G. Thomas-Lycklema à Nijeholt vermeld ik met enig plezier. Haar opdracht betreft: "de maatschappelijke stromingen, in het bijzonder gericht op de emancipatie van de vrouw zowel in het westen als in het niet-westen". De instelling van dit nieuwe gebied is te danken aan het LH-fonds.

Sprekende over nieuwe ontwikkelingen vermeld ik hier ook dat in het afgelopen jaar het vakgebied van de ethologie meer erkenning heeft gekregen aan de LH door de benoeming van een hoogleraar.

In aansluiting op het voorgaande over de wetenschapsbeoefening is vermeldenswaard dat het aantal *promoties* door de invoering van de WUB en de daarbij gebleken aanslag op de tijd voor de medewerkers van de LH geen schade heeft geleden. In de tien jaren vóór 1971 behaalden gemiddeld per jaar 19 promovendi en promovendae de doctorsbul en in de acht jaren daarna 33. Wij schijnen op dit gebied niet onder te doen voor andere universiteiten en hogescholen. En maar al te graag liet ik me dit tijdens een Dagelijkse Raad-bijeenkomst tussen neus en lippen ontvallen.

Maar de *reputatie van de LH* is niet alleen afhankelijk van de wetenschap, zo vertelt Hellinga waarschijnlijk niet zonder trots in '66: "De dames acht en de dames snel vier van Argo legden tot vreugde van Wageningen beslag op de Nederlandse kampioenschappen in deze nummers" en ook het jaar daarop haalden de Argo-vrouwen nationale winst. Denkt men er nu anders over? Dit jaar is de sportnota van de commissie studentenvoorzieningen in de hogeschoolraad aan de orde geweest. Daarin is gesteld dat wedstrijd-sport bedreven binnen het georganiseerde verband van landelijke sportbonden niet meer past in het beeld van de LH. Een besluit hierover is nog niet genomen.

De periode vóór de WUB sluit ik nu af om mij, zoals ik u reeds beloofde, te bepalen tot de onderwerpen die van déze tijd zijn en die ons voortdurend bezighouden.

Als overgang naar dit tijdperk valt op te merken, dat de Wageninger, in ruime zin bedoeld, zowel de medewerkers van de LH als de Wageningse ingenieur in het algemeen, van organiseren houdt. Ik behoef de commissie "breedspoor" maar te noemen en de reorganisatie van het LH-bestuur en u zult het met mij eens zijn dat wij vooruitliepen op de Wet Universitaire Bestuurshervorming. Ook bij de vakgroepen viel dat te constateren. Dit heeft zijn goede kanten, maar ook zijn nadelige. U zult het met mij zien.

Over en voor *de studenten* is veel meer te doen. Ging het in de jaren zestig over studentenaantallen en ook wel enigszins over hun huisvesting, nu is de commissie studentenvoorzieningen de grootste en belangrijkste commissie van de hogeschoolraad.

Deze commissie heeft het druk met de welzijnsvoorzieningen voor studenten. Een welzijnsteam, dat dit jaar wegens de toename van het aantal studenten weer een uitbreiding heeft ondergaan, is er voor de geestelijke en lichamelijke gezondheidszorg voor de student.

De studenteneettafels - we spreken over "restaurantieve verzorging" - werden in studie genomen door een werkgroep van deze naam. Ik vind het een vooruitgang dat het hierbij ook om de restaurantieve verzorging van het LH-personeel gaat.

Ik sprak in het voorgaande reeds over de plaats van de wedstrijdssport in ons LH-bestel. De sport wordt in de nota van de commissie studentenvoorzieningen als instellingssport beschouwd en daar staat verder te lezen dat ook hier integratie met de LH-medewerkers wenselijk zou zijn.

Het goed functioneren van de commissie studentenvoorzieningen verlicht de taak die de hogeschoolraad heeft ten aanzien van de zorg voor de studentenvoorzieningen.

Kenmerkend voor déze tijd is de discussie over *emancipatie van de vrouw, vrouwen-studies, positieve discriminatie, roldoorbreking* enz. enz.

Ook binnen de LH bestaat een vrouwenoverleg, aan de gang gehouden door vrouwelijke studenten, een enkele vrouwelijke wetenschappelijke medewerker, onder leiding van drs. Annemarie van de Vusse, medewerkster van Studium Generale. Het is moeilijk voor deze groep bij de wisselende studentenbezetting de nodige activiteiten te blijven ontplooiën. In het komende studiejaar zal zij zich gesteund weten door twee "women-studies" medewerkers binnen de faculteit. Ook het college van bestuur is bereid gevonden te helpen, alhoewel men het met elkaar nog niet eens is over de vorm van hulp.

In het cursusjaar '77/'78 studeerden aan het gehele wetenschappelijk onderwijs 36.000 vrouwen van de totaal 132.000 studenten, d.i. 27%. Aan de Landbouwhogeschool geeft in hetzelfde jaar het percentage studentes geen groot verschil met het landelijke percentage, nl. 25%. Het afvalpercentage van vrouwelijke studenten schijnt landelijk veel hoger te zijn dan in Wageningen, nl. 40%. In Wageningen was dit in 1976 23,5%. Des te meer reden om de vrouwelijke studenten hier door extra begeleiding tijdens de studie voor te bereiden voor de latere beroepsuitoefening, eventueel gecombineerd met gezinsverantwoordelijkheid. Loopbaanplanning en verhoging van maatschappelijke weerbaarheid en van zelfvertrouwen zijn hier aspecten van. Prof.dr. Derek L. Phillips, hoogleraar sociologie aan de gemeentelijke universiteit van Amsterdam, noemt dit in een artikel in De Gids no. 1, 1979 "affirmatieve actie" en verstaat daaronder: vrouwen ver-wittigen van vrije banen, advies geven bij het uitstippelen van haar loopbaan, arbeidsovereenkomsten doorlopen op mogelijke discriminerende clausules, en de vrouw onder de aandacht brengen van vacaturecommissies.

Dit kan echter volgens mij alleen succes hebben als vrouwelijke studenten zich tijdens de studie kunnen identificeren. Daarmee bedoel ik dat studentes op het gebied van hun studie aan de universiteit in contact kunnen komen met vrouwen, die volledig in haar carrière gerespecteerd worden. De situatie is hier binnen de LH erbarmelijk. Hier werken slechts ca. 6% vrouwelijke wetenschappelijke medewerkers tegen landelijk ongeveer 11%, ook al een laag percentage. Een poging van de Vereniging van Vrouwen met Academische Opleiding (VVAO) in oktober '75 om voorkeursbehandeling van vrouwen bij aanstelling van stafleden te bewerkstelligen had behalve publiciteit toch weinig succes. De tijd was nog niet rijp, misschien moet de VVAO deze actie herhalen? Maar dan gecombineerd met het advies van Phillips: "Wil het percentage vrouwen in een bepaalde groep, zoals dat van jurist, arts of ingenieur, omhooggaan, dan is het allereerst noodzakelijk een groter aantal vrouwelijke studenten aan te trekken. Het is noodzakelijk haar een voorkeursbehandeling te geven bij toelating tot universitaire studies, ook als het lot over die toelating beslist". Het aanbod van vrouwelijke VWO-abituriënten is er ongetwijfeld. De Staatscourant van 27 juli '79 meldt dat meisjes met name in de leeftijdsgroep van 14-18 jaar haar achterstand in onderwijsdeelname inlopen.

Ik ben ervan overtuigd, dat het college van bestuur voor deze zaken openstaat, waar Van der Schans in het Landbouwkundig Tijdschrift schrijft: "In de jaren tachtig zal de ontwikkeling van het aantal deelnemers aan het landbouwonderwijs onder invloed staan van een vijftal factoren", waaronder hij noemt "de vrouwenemancipatie in het onderwijs".

In uw zomervakantie hebt u waarschijnlijk geen tijd gevonden de in juni jl.

uitgekomen "Schets van een beleid voor emancipatie in onderwijs en wetenschappelijk onderzoek" te bestuderen. Daarin schrijven minister Pais en staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters veel lezenswaardigs. Hoewel daar een rede mee te vullen zou zijn geef ik u slechts het volgende door. Als maatregel in uitvoering van beide ministers citeer ik u:

- Stimulering van vrouwenstudies aan universiteiten met extra middelen.
- Verzoek aan de Landelijke Commissie voor de Academische Studievoorziening om een voorlichtingscampagne op te zetten, gericht op vrouwelijke leerlingen van v.w.o., h.a.v.o. en m.b.o., om een technische opleiding aan een t.h. of h.t.s. te gaan volgen.

en als beleid in overweging:

- Onderzoek naar de redenen waarom vrouwelijke studenten hun studie voortijdig staken.
- Adviesaanvraag aan de Academische Raad om van overheidswege tijdelijke positieve discriminatie van vrouwen te bevorderen.
- Aanbeveling om bij het aanstellingsbeleid binnen het wetenschappelijk onderwijs:
  - a. aandacht te besteden aan de mogelijkheid deeltijdarbeid voor mannen en vrouwen te scheppen en
  - b. bij benoemingen bij kwalitatief gelijk aanbod tijdelijk voorrang aan vrouwen te geven.

Het college van bestuur en het bestuur van het LH-fonds hebben hierop m.i. zeer adequaat gereageerd met een verzoek om extra middelen aan minister Van der Stee. Ik adviseer echter de LH - het is mijn laatste kans - uitdrukkelijk deze problematiek niet alleen met geld op te lossen, het is vooral een kwestie van mentaliteit!

Wat in de jaren zestig slechts incidenteel ter sprake kwam, maar ons nu veel zorgen baart, zijn de begrippen "*werkloosheid en arbeidsmarkt*".

In 1972 zijn er 120 pas afgestudeerde landbouwkundige ingenieurs werkzoekend. Momenteel is dit aantal volgens de Gewestelijke Arbeidsbureaus 256, waarvan 61 vrouwelijke ingenieurs. Dankzij de studies van de Stichting Maatschappelijke Plaats Wageningse afgestudeerden (MPW) en dankzij de vacaturebank blijft de LH alert.

Ook hier is een vergelijking met de landelijke situatie nuttig: in 1975 voorspelde mr. C. van Esbroek, directeur van het bureau Arbeidsvoorziening Academici, dat in 1980 7.000 tot 10.000 academici werkloos zouden zijn (dagblad Trouw, 2 oktober 1975). Deze prognose was gelukkig niet geheel juist. Sociaal economisch management van 12 mei 1979 registreert 4.576 werkloze academici. Hoe dan ook nog een aanzienlijk hoog getal, vooral als men bedenkt dat daar naar alle waarschijnlijkheid de verborgen werk-

loze academicae niet bij opgeteld zijn. Dat aan die verborgen aantallen niet meer voorbijgegaan kan worden is af te leiden uit één van de conclusies van de SER-Commissie Vrouwenarbeid van de Raad voor de Arbeidsmarkt in haar ontwerp-advies van precies een maand geleden: "Om de vrouw net zoveel kans te geven als de man op de arbeidsmarkt zal onder meer gestreefd moeten worden naar een versterkte en verruimde arbeidspositie van vrouwen". Ik denk dat speciale werkgelegenheidsmaatregelen hiertoe bedacht zullen moeten worden.

Het verband tussen onderwijs en arbeidsmarkt, door velen onder ons niet graag gelegd, zal m.i. toch onderwerp van onderzoek moeten blijven, te meer daar de Academische Raad aan minister Pais vragen heeft gesteld over het civiele effect van de studie volgens de eerste fase van de tweefasenstructuur.

Voor het ogenblik is de discussie in de hogeschoolraad over *herverdeling van de arbeid* gestaakt, maar ik verwacht dat dit onderwerp ook voor de hogeschoolraad actueel zal blijven zolang van overheidswege arbeidsplaatsenplannen gemaakt worden en zolang artikelen verschijnen over dit onderwerp. Zo analyseert prof.dr. J.J.A. Mooy, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen, in de NRC van 2 november '78 de voorstellen over een betere arbeidsverdeling bij het wetenschappelijk onderwijs. Het lijkt hem aanbevelenswaardig op beperkte schaal en op basis van individuele vrijwilligheid te beginnen. Hij denkt hier vooral aan de groep van het wetenschappelijk corps: een tijdelijke verkorting van arbeidstijd b.v. tot 90 of 80% met overeenkomstig salaris. Ook het Centraal Planbureau denkt in deze richting en berekende (NRC 21 april '79) dat bij invoering van de arbeidstijdverkorting van 2,5 procent dit bij het universitair onderwijs kan leiden tot een uitbreiding van 20 procent. In hetzelfde kader past de *deeltijdarbeid*. Ook een zeer modern woord. Uitbreiding van het aantal part-time functies voor zowel mannelijke als vrouwelijke medewerkers lijkt voor velerlei problemen een oplossing. Al staat de LH hier niet afwijzend tegenover, een bewust beleid ten aanzien van deeltijds werk ontbreekt nog.

Hierop aansluitend is ook van "vandaag" *het verbeteren van voorlichting*. Daarmee duid ik niet op een negatieve verbetering, zoals Leniger bedoelde toen hij in 1973 zei, dat de voorlichting aan vwo-abituriënten niet veel succes heeft gehad getuige het feit dat het aantal aangekomen eerstejaars de verwachtingen overtrof. Ik bedoel voorlichting over de capaciteiten van Wageningse ingenieurs aan toekomstige werkgevers en bovendien voorlichting in tegengestelde richting: welke eisen worden door hen aan de Wageningse ingenieurs gesteld? In de komende jaren wordt dit nog meer

opportuun bij integratie w.o.-h.b.o. en na invoering van studieduurvermindering. De Landbouwhogeschool heeft hierin voorzien door het instellen van een commissie voorlichting afgestudeerden, waarin Leniger en Ritzema een werkzaam aandeel hebben.

Mijn wens, in deze commissie een vrouw te laten participeren is bekend en blijft overeind.

Het contact tussen de Landbouwhogeschool en het NILI loopt via het college van bestuur. Zou het niet wenselijk zijn dat een van de buitenuniversitaire leden van de hogeschoolraad afkomstig is uit het dagelijks bestuur van het NILI om samen met de raad en het college van bestuur een beleid voor de toekomst van de Wageningse afgestudeerden uit te stippelen?

Meerjarenafspraken die resulteren in een *nullijn* - dat is ook jargon van deze tijd en het klinkt ons niet harmonisch in de oren.

In het rapport "De volgende 10 jaar" van de TH Twente spreekt men over "een relatief zware nullast", dit voelen insiders van kleine instellingen zeer goed aan, voor outsiders is het onbegrijpelijke taal.

Het w.o. zal rekening moeten houden met een "reële nullijn" al vinden de instellingen de aard van de zaak nog zo irreëel! Het uitgangspunt van de reële nullijn betekent, dat de gezamenlijke instellingen tot en met 1984 financieel niet meer mogen groeien. Een verdeling van de middelen zal plaatsvinden op grond van "hoe meer voor de een, des te minder voor de ander". Helaas kunnen we hier niet meer spreken over een TWS (typisch Wageningse situatie), want in het laatste bilateraal overleg met het ministerie van Landbouw en Visserij is duidelijk gesteld, dat wij in hetzelfde schuitje zitten als de andere universiteiten en hogescholen. Of dat betekent dat ook onze horizon zich aftekent als een nullijn zal na de ondertekening van de nieuwe meerjarenafspraak op 27 september bekend zijn.

Het zij mij toegestaan niet verder in te gaan op bezuinigingsmaatregelen van overheidswege. Het "waarom" kunt u wel raden, het is niet uit bescheidenheid.

In de WUB-periode is veel gepraat over de *verhouding van onderwijs en onderzoek*. Men is er nog lang niet over uitgepraat. De schering- en inslaggedachte leeft nog. Het lijkt wel of niemand hierover harde uitspraken durft te doen. Toch vond ik in de rede van Polak in '72: "Hij die zijn hart verpand heeft aan het onderwijs en dat goed doet, zal wat moeten overwinnen alvorens mede te werken aan de volledige vrijstelling van een jonge medewerker geheel voor het onderzoek. Toch zal dit moeten gebeuren wil niet op dit punt de WUB mislukken".

De jaren door heb ik mij dikwijls afgevraagd of een goede docent aan een instelling van wetenschappelijk onderwijs alleen goed is als hij of zij een goed onderzoeker is. Als men het zou kunnen opbrengen de waarderingen voor onderwijs en onderzoek te splitsen dan zou goed personeelsbeleid hier een katalyserende rol kunnen vervullen.

Ik ga nu een grote sprong met u maken naar de bestuursorganisatie in de typisch Wageningse situatie. Er zijn nauwelijks onderwerpen te noemen, die meer gespreksstof hebben geleverd dan *bestuur en beheer*. Alleen zaken als studieprogrammering en studieduur kunnen als rivalen aangemerkt worden. Er is dan ook een wedstrijdje aan de gang tussen WUB en tweefasenstructuur. Een politiek zeer slim verzonnen wedstrijd overigens, de voorontwerpen van wet zullen zeker horizontaal afhankelijke relaties vertonen.

De TWS is bestuurlijk jargon van 1975. Zo typisch kan Wageningen in de toekomst niet blijven. In de nota van 13 maart 1979 van het griffiersoverleg zijn modellen gesuggereerd om juist de LH gemakkelijker in een nieuwe WWO in te passen. Gezien het feit dat in het afgelopen studiejaar het faculteitsbestuur zich slechts driemaal tot de gezamenlijke vakgroepen gewend heeft, denk ik dat het model met een soort van middenstructuur de voorkeur mag verdienen in het belang van een betere afstemming van het bestuur aan de basis ten opzichte van het topniveau.

W.A. Bongers beschrijft in 1934 de *democratie* als "een bestuursvorm van een collectiviteit met zelfbestuur, waaraan een groot deel van haar leden deelneemt, hetzij direct, hetzij indirect, waarbij geestelijke vrijheid en gelijkheid voor de wet gewaarborgd zijn, en waarbij de leden van haar geest doortrokken zijn". Ter gelegenheid van de herdenking van de Unie van Utrecht kwam deze definitie weer naar voren.

Lang zal ik u niet vermoeien met op te noemen wat de democratische bestuursvorm de LH heeft gebracht. Slechts even wil ik stilstaan bij enkele facetten van: hoe begonnen wij, hoe leefden wij er mee - is de hogeschool toch een leefgemeenschap? - en hoe zullen wij verder moeten gaan.

Aan het eind van de zestiger jaren schijnt de LH voorop gelopen te hebben met het zich aanpassen aan de komende bestuurshervorming. Niet ongevaarlijk noemt Hellinga dit proces in zijn rede in 1969. Onenigheid tussen de geledingen manifesteert zich, wantrouwen wordt zichtbaar, maar hij hoopt dat het onderlinge vertrouwen zal groeien.

Ik vergelijk hiermee de huidige situatie binnen de hogeschoolraad waar na zes jaar discussie over wel of geen fractievorming nu eindelijk twee geleidingen binnen één fractie opereren: ik ben daar ondanks de nadelen die

het verkiezen volgens een lijstenstelsel voor sommigen betekent voorstander van. Ik constateer hierdoor in de huidige hogeschoolraad een betere vergadersfeer en het vergroot de inzichtelijkheid van het bestuur. Bij de opening van het academisch jaar in 1976 uitte dr.ir. J. van Bragt zich in dezelfde zin, met de woorden "dat het opereren in groepsverband of partij ook betere mogelijkheid tot informatiewisseling geeft. Van de instelling van de raden af zijn de studentenfracties hiervan een goed voorbeeld geweest".

In 1971 stelt Polak als kernprobleem: "Hoe verenigen we de eisen van de democratie met die van efficiëntie?"

Leniger doet dit in 1975 af met: "Tenslotte is een ieder er wel van doordrongen dat een gedemocratiseerde organisatie minder efficiënt functioneert dan een niet-gedemocratiseerde". Ik maakte daar zelf indertijd de kanttekening bij, dat democratische processen voor veel mensen een grote claim op tijd en verantwoordelijkheid betekenen en dat de waarde van betrokkenheid bij het bestuur nog erkenning zou moeten krijgen.

Zo vraagt ook een groep van vier oud-hogeschoolraadleden van de TH Eindhoven in een artikel "Professionele advisering en democratische besluitvorming" van 14 maart 1979 zich af of in dit verband in plaats van het begrip "efficiency" niet beter kan worden gesproken van "effectiviteit". "In een organisatie", aldus het artikel, "waar een grote vrijheid van taakuitvoering bestaat is de weg van initiatief tot democratisch genomen besluit wellicht langer maar uiteindelijk toch doelmatiger". Tussen haakjes: het is aardig te vermelden, dat een van de leden van deze groep nl. de wetenschappelijk medewerker ir. Th. Scharten jaren geleden alle Nederlandse bestemmingsplannen (toen uitbreidingsplannen geheten) op elkaar legde, de prognoses van woningbouw opstelde en de inefficiency van die plannen bewees.

De betrokkenheid van leden van de hogeschoolraad bij het dagelijks bestuur en beheer van de hogeschool is zeer groot. De graadmeter daartoe is het aantal schriftelijke vragen dat op het college van bestuur is afgevuurd. Het zijn er het afgelopen studiejaar ruim honderd geweest! Zulks hoort binnen bepaalde grenzen te blijven, anders verwordt het uitoefenen van controle tot het uitoefenen van macht. Ik kan u echter vertellen dat het een opgave op zich is hier als verkeersagente op te treden. In mineur momenten trek ik mij dan maar weer op aan de woorden van mr. J.M. Polak die in het Landbouwkundig Tijdschrift van juni jl. in het artikel "25 Jaren Landbouwschap" schrijft: "De laatste tijd bestaat er een groeiende belangstelling voor uitbreiding van de functionele decentralisatie en van zelfstandige bestuursorganen. Omdat het Landbouwschap daarbij past, is de kans niet uitgesloten dat het weer in de belangstelling komt. Dan zal blijken

dat het in democratisch opzicht tekort schiet". Tot zover Polak. Het is goed dat de LH een pioniersfunctie heeft.

Ik ben nu aan het eind gekomen van mijn opsomming van zaken die onderwerp van gesprek waren in de tijd vóór en in de tijd na de invoering van de WUB. We hebben kunnen opmerken, dat in de laatste jaren - en ik ben verre van volledig geweest - veel onze aandacht heeft opgeëist, veel dat alleen indirect met onderwijs- en onderzoektaken te maken heeft.

Mijn tien procent overziende waag ik het erop nu te eindigen met een mening over bestuurders en het besturen van nu.

Dikwijls heb ik mij afgevraagd hoe een senaat zich bij al dit moderne besturen gehouden zou hebben. Het zou niet gemakkelijk geweest zijn uit het beperkte totaal van hoogleraren en lectoren telkenjare rector en assessoren te recrutereren. Evenzo betreur ik het dat nu slechts één kroondocent lid is van de hogeschoolraad, terwijl in de eerste hogeschoolraad zeven van de negen zetels van het wetenschappelijk personeel door een kroondocent werden bezet. Een uitnodiging om dit te corrigeren lijkt mij hier wel op zijn plaats.

Het enthousiasme voor een buitenuniversitair lidmaatschap is bepaald groter. Voor zes zetels solliciteren momenteel 28 personen op een advertentie die in de zomervakantie is geplaatst.

In '69 n.a.v. de activiteiten van de commissie breedspoor zegt Hellinga: "In het hogeschoolmilieu ontwikkelt zich de behoefte aan voorzitters van massale, nauwelijks geprogrammeerde discussiebijeenkomsten, voorzitters die moeten beschikken over, uiteraard, kennis van zaken, doch ook over een vaste hand en veel animo, dan wel veel geduld".

De LH mag zich gelukkig prijzen dat hier in de WUB-tijd op de full-time bestuursplaatsen nooit bestuurders zijn gekozen (en benoemd), omdat zij in wetenschappelijk onderzoek of onderwijs niet voldeden. Ik spreek de hoop uit dat dit zo moge blijven. Laten zij die voor verkiezing in aanmerking komen zich twee dingen bedenken. Beide suggesties heb ik ontleend aan een artikel van J.K.M. Gevers in *Intermediair* van 6 juli '79, ik onderschrijf ze volledig.

Ten eerste en ik citeer: "Wat er verder nog te wensen is op het stuk van democratisering heeft minder met wetgeving en meer met leerprocessen, invulling van bestuurlijke kaders en het tot stand komen van goed universitair beleid te maken".

En ten tweede: "Het belangrijkste aspect voor de modernisering van bestuur is de grote stap die is gezet op de weg van de rationalisering van het beleid". Tot zover Gevers. Dit beleid dient gecontinueerd te worden.

Op het besturen van universiteiten en hogescholen dient niet neergekeken te worden; het speet mij als ik dat vanuit de vakgroepen wel eens bemerk-

te. Bestuurders met voldoende creativiteit zijn nodig. Ik zelf heb de WUB altijd gezien als een belangrijk psychologisch instrument. Door de WUB werden conflicten gekanaliseerd die anders op onvoorspelbare wijze naar buiten zouden komen en veel schade zouden kunnen aanrichten.

Ik heb het begin van mijn raadsvoorzitterschap moeilijk gevonden, nu vind ik het eind ook moeilijk. Ritzema zei vorig jaar vanaf deze plaats dat Van der Plas (mijn voorganger) de hogeschoolraad tussen de eerste klippen heeft geloodst en dat mevrouw ten Zeldam het schip in diep water heeft gebracht. Ik ga het schip nu verlaten - mijn tien procent is om - maar welke nullijn-horizon dan ook opdoemt, het is geen zinkend schip. Leve de Landbouwhogeschool. Het studiejaar '79/'80 is nu geopend.